

EVIDENCE LESA V 19. STOLETÍ: CO NÁM (NE)ŘÍKAJÍ VÝKAZY PLOCH STABILNÍHO KATASTRU?

FOREST RECORDS IN THE 19TH CENTURY: WHAT DOES THE LAND AREA REGISTER OF THE STABLE CADASTRE (NOT) TELL US?

Petr Dujka¹

¹ Ústav lesnické botaniky, dendrologie a geobiocenologie, Lesnická a dřevařská fakulta, Mendelova univerzita v Brně, Zemědělská 3, 613 00 Brno, Česká republika

Abstrakt

Studie se zabývá spolehlivostí údajů o výměře lesů ve Výkazech ploch stabilního katastru, které jsou často využívány jako zdroj informací o využití půdy v polovině 19. století. Cílem bylo ověřit, do jaké míry tyto údaje odpovídají skutečnému rozsahu lesních parcel zachycených v mapách stabilního katastru a v písemných operátech. Analýza byla provedena na souboru 37 katastrálních území bývalých panství Brumov I – III na moravsko-slovenském pomezí. Výsledky ukazují, že výměra vysokokmenného a nízkokmenného lesa z Výkazů ploch odpovídá výměře lesních parcel identifikovaných v indikačních skicách. Naproti tomu souhrnná kategorie „Lesy“ ve Výkazech ploch vykazuje systematicky vyšší hodnoty. Tento rozdíl je pravděpodobně způsoben zahrnutím dalších subkategorií, zejména křovin, evidovaných v širší kategorii Holzland. Studie upozorňuje na interpretační limity Výkazů ploch a zdůrazňuje nutnost kritického využívání sekundárních pramenů při rekonstrukci historického využití krajiny.

Klíčová slova: les, historie, stabilní katastr, geoinformační systémy, Brumov

Abstract

This study examines the reliability of forest area data in the Land Area Register of the Stable Cadastre, which is frequently used as a source of information on land use in the mid-19th century. The aim was to assess the extent to which these data correspond to the actual extent of forest parcels recorded in the maps and written records of the Stable Cadastre. The analysis was conducted on a set of 37 cadastral units of the former Brumov estate (Brumov I–III) located on the Moravian–Slovak border. The results show that the areas of high forest and coppice recorded in the Land Area Register correspond to the areas of forest parcels identified in the indication sketches. In contrast, the aggregate category “Forests” in the Land Area Register consistently shows

higher values. This discrepancy is likely due to the inclusion of additional subcategories, particularly shrubland, recorded under the broader category *Holzland*. The study highlights the interpretative limitations of the Land Area Register and emphasizes the need for critical use of secondary sources in the reconstruction of historical land use.

Keywords: forest, history, Stable Cadastre, geographic information systems, Brumov

ÚVOD

Pohled od historických map naší krajiny se stává díky digitalizaci stále dostupnější. Aktuálně pravděpodobně nejznámější nástroj, který je v České republice široce dostupný veřejnosti, představuje webová aplikace Archiv ČÚZK (2026). V ní jsou shromážděny stovky kartografických materiálů vytvořené od 18. století do současnosti. Širší pohled na krajinu nám bezesporu poskytují mapy I. až III. vojenského mapování, jejichž podrobnější rozbor nabízejí některé studie (např. Chodějovská, 2012), a to i ve vztahu k lesům (Skaloš *et al.*, 2012). Chceme-li však proniknout do tehdejší „preindustriální“ krajiny přece jenom hlouběji, pomohou nám zejména systematicky zpracované mapy stabilního katastru převážně z první poloviny 19. století.

Stabilní katastr, jeho grafický záznam i písemná evidence, jsou hlavním tématem této studie. Zdaleka se nejedná o nejstarší pozemkovou evidenci v českých zemích, námtkou vzpomeňme berní ruly z konce 17. století (Kotačka *et al.*, 2015), nebo tzv. tereziánský katastr z poloviny století osmnáctého (Radimský, Trantírek, 1962). Snahy o vytvoření co možná nejpresnějšího podkladu pro výměr daňového odvodu vyústily v nařízení císaře Františka I. (1768–1835), který v roce 1817 zahájil mnohaletý proces systematického mapování zemí tehdejšího Rakouského císařství (Bumba, 2007).

Zabývat se obšírněji metodikou nebo postupem kartografických prací na dodnes svým rozsahem jedinečném díle je daleko nad rámec této studie, můžeme však doporučit základní literaturu (Novotný, 1912; Bumba, 2007). Zaměříme se pouze na grafický záznam v podobě indikačních skic (resp. císařských povinných otisků) stabilního katastru, a na textový záznam v podobě písemných operátů (resp. později vytvořených Výkazů ploch stabilního katastru). Indikační skici, terénní mapy velkého měřítko (1 : 2880), zachycovaly skutečný stav katastrálních území v době mapování. Barevně byly odlišeny pole, louky, lesy, vodní toky, dopravní infrastruktura a v neposlední řadě intravilány obcí (Podzimková, 1994). Následný čístopis v podobě císařských povinných otisků byl pak prostřednictvím parcelních čísel propojen s dalšími katastrálními operáty. Obsahově se od vyhotovených skic neodlišují, naopak jsou konzervativním svědectvím o katastru v době prvního mapování, zejména v případě, kdy byly již zhotovené skici překreslovány a doplňovány (Dujka, 2026, v tisku).

Katastrální území bylo rozděleno do pozemkových tratí, tratě pak sestávaly z parcel. Každá parcela měla své unikátní číslo, které je ve skice i čístopisu totožné. Výjimku mohou představovat skici, do kterých byla dodatečně dokreslována změna parcelace a k parcelám dopsána upravená, nebo nová čísla. Předmětem zájmu této studie jsou lesy, zakresleny šedou barvou (Dujka, 2025), která na podkladě převážně zemitých barev na první pohled vynikala.

Mapy stabilního katastru, dnes využívány jako pramen pro kvantifikaci tehdejšího krajinného pokryvu (*land use*), měly i „textovou“ část v podobě písemných operátů. Evidenční knihy s pevnou organizační strukturou v podobě tabulkových relací byly doplněny záznamy o vlastníkovi nebo uživateli pozemku, typu kultury, výměře a/nebo částce k daňovému odvodu (podrobněji Dujka, 2026, příloha 2). Z těchto údajů byly následně zhotoveny i souhrnné přehledy za celé katastrální území v podobě tzv. *Einlage des allgemeinen Katasters für die Steuer-Gemeinde*. Lesy byly v těchto sumářích evidovány jako vysoké (*Hochwald*), nízké (*Niederwald*), nebo jako pastviny s užitkovým dřívím (v originále *Wieden mit Holznutzen*). Jednotlivé kategorie mohly být dále děleny do tříd (*Classe*), podle kterých se ve výsledku určovala daň. Hospodářský stav těchto tříd pak nalézáme (nejen pro parcely lesa) v dalších dokumentech navazujících na stabilní katastr, konkrétně ve vceňovacích operátech (Suchánková *et al.*, 2023).

Zatímco sumáře písemných operátů byly vyhotoveny pravděpodobně bezprostředně po dokončení výpočtů a uzavření katastrální evidence, Výkazy ploch stabilního katastru (dále jen Výkazy ploch) byly zpracovány zřejmě s výrazným časovým odstupem. V posledních desetiletích jsou však tradičně vnímány jako zachycený stav území k roku 1845, vyjádřený sumarizačními údaji podle druhu pozemků (Bičík *et al.*, 2010, 2015). Základem pro elaborát Výkazů ploch, vzniklý po roce 1948, byly pravděpodobně zmíněné písemné operáty stabilního katastru. Číselné hodnoty parcelní výměry byly oproti původním jednotkám (rakouským jitrům a čtverečním sáhům), přepočteny na hektary. To umožňovalo snadné srovnání s výměrou evidovanou k roku 1948.

Výkazy ploch obsahují samostatnou evidenční kategorii „Lesy“, která se dále dělí do osmi subkategorií. Podobně jako u písemných operátů zde nalezneme lesy vysoké (*vysokokmenné*) a nízké (*nížkokmenné*). Další subkategorie – palouky, křoviny, anglické parky a lesní a olšová požářiště – jsou zahrnuty do celkové sumy a podávají údaj o hektarové výměře lesů v katastrálním území (Obr. 1).

L e s y	vysokokmenné	listnaté	265	28	706	2002		
		jehličnaté		19	83			
		smíšené	248	92	82	2436		
	nížkokmenné	ČÚZK	9886	560	89	3826	ČÚZK	
		palouky						
		křoviny	0	303	41	42		
	anglické parky							
	lesní a olšová požářiště							
Celkem :			1932	81	84	1656	33	84

1: Příklad evidence kategorie „Lesy“ z Výkazu ploch stabilního katastru obce Lukoveček

První tři sloupce představují hektarovou výměru k roku 1845. Celková výměra činí 1 932,8184 ha. Druhý údaj (1 656,3384 ha) zachycuje výměru pro rok 1948

Zdroj: © ČÚZK, 2026

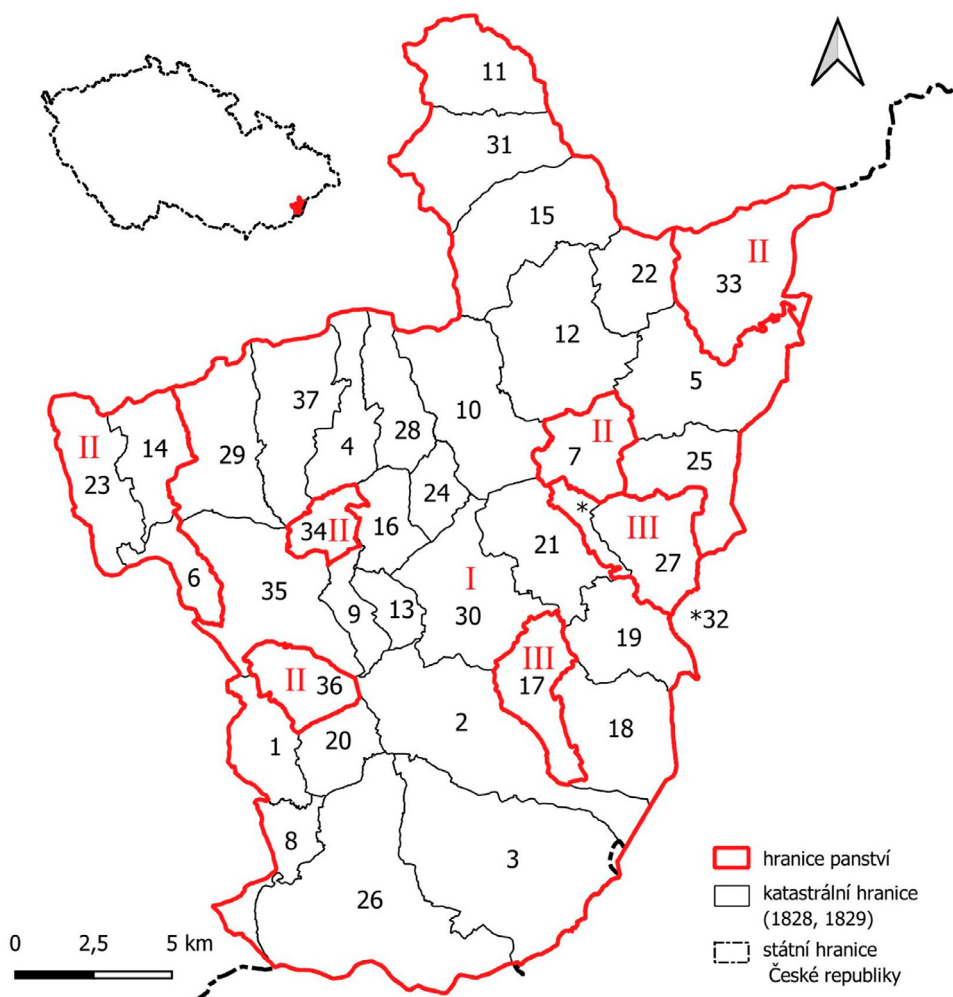
Autor opakovaně upozorňoval na interpretační úskalí, která mohou vyplývat z nekritické interpretace hodnot, uvedených v evidenční kategorii „Lesy“ ve Výkazech ploch (Dujka, 2025, 2026 v tisku). Cílem tohoto příspěvku je a) problematiku souladu grafických a písemných pramenů představit na konkrétním příkladě (odpověď na otázku, co nám Výkazy ploch říkají), b) navrhnout praktická doporučení, která umožní kvalitní analýzu a kritickou interpretaci evidovaných údajů (odpověď na otázku, co nám Výkazy ploch neříkají).

MATERIÁLY A METODIKA

Zájmové území

Zájmové území se nachází ve východní části České republiky, na moravsko-slovenském pomezí (Obr. 2). Jde o souvislé území v intencích hranic panství Brumov I, II a III, tři sousedících územně-správních jednotek utvořených po roce 1731 (Pokluda, 1999). V době vzniku prvních map stabilního katastru (1828–1829) bylo území rozděleno na 37 obecních katastrů s celkovou rozlohou 39 288,53 ha.

Svahovité terény se středně úrodnými a kamenitými půdami byly příčinou trvalejšího osídlení až v době tzv. valašské kolonizace, probíhající ve vymezeném prostoru mezi 14. a 17. stoletím (Hosák, 2004). Území si přesto udrželo v porovnání se starými sídelními územími významný podíl lesa, který činil v první třetině 19. století přibližně jednu čtvrtinu celého území (Dujka, 2025).

2: Přehledová mapa zájmového území

Římské číslice označují panství Brumov I–III. Katastry: 1 – Bohuslavice nad Vlárí, 2 – Brumov, 3 – Bylnice, 4 – Drnovice, 5 – Francova Lhota, 6 – Haluzice, 7 – Horní Lideč, 8 – Jestřabí, 9 – Křekov, 10 – Lačnov, 11 – Leskovec, 12 – Lidečko, 13 – Lipina, 14 – Loučka, 15 – Lužná, 16 – Mírošov, 17 – Návojná, 18 – Nedašov, 19 – Nedašova Lhota, 20 – Popov, 21 – Poteč, 22 – Pulčín, 23 – Slopné, 24 – Smolina, 25 – Střelná, 26 – Štítná nad Vlárí, 27 – Študlov, 28 – Tichov, 29 – Újezd u Valašských Klobouk, 30 – Valašské Klobouky, 31 – Valašská Polanka, 32 – Valašské Příkazy, 33 – Valašská Senice, 34 – Vlachova Lhota, 35 – Vlachovice, 36 – Vrbětice, 37 – Vysoké Pole

Písemné a grafické prameny

Písemné i grafické prameny lze rozdělit na I) primární (originální, původní) a II) sekundární (odvozené). Jejich přehled včetně stručné charakteristiky je uveden v Tab. I.

Metodika

Analýza se skládá ze dvou kroků. Prvním krokem bylo statistické porovnání souhrnných údajů o hektarové výměře lesních ploch za celé katastrální území podle jednotlivých pramenů. Všechny porovnávané hodnoty byly převedeny na společnou jednotku – hektar.

I: Přehled použitých primárních a sekundárních zdrojů

Typ pramene	Název	Popis pramene	Datace
Primární, písemný	Písemné operáty stabilního katastru	Písemné operáty jsou výsledkem reformy pozemkové daně z let 1817–1879. Základem evidence je parcelní protokol, který slouží jako popisná část k mapám stabilního katastru. Součástí digitalizovaného fondu D 10, který je dostupný v aplikaci Moravského zemského muzea v Brně (MZA), je i sumární souhrn výměr za katastrální území. Dokument s názvem Einlage des allgemeinen Katasters für die Steuer-Gemeinde (Zápis stabilního katastru pro daňovou obec). Souhrny byly patrně uloženy v evidenci okresních úřadů, pod které příslušné katastry spadaly, soudě podle razítek a zapsaného data převzetí (22. září 1847).	1847
Sekundární (pro rok 1845), písemný	Výkazy ploch stabilního katastru	Dochované Výkazy ploch jsou zpravidla jednostránkové, v případě změn rozsahu katastrálního území i vícestránkové. Obsahují údaje o výměře za roky 1845 a 1948. Pro rok 1845 je sumární údaj o pozemkové kategorii „Lesy“ vypočítán jako suma osmi subkategorií, které člení lesy podle hospodářského tvaru nebo dřevinné skladby. Údaje za rok 1845 byly pravděpodobně přebrány z písemných operátů. Pro rok 1948 se může jednat o zdroj primární.	1845
Sekundární, grafický (vytvořen na základě primárních grafických pramenů)	Parcely lesa podle indikačních skic (resp. císařských povinných otisků) stabilního katastru	Parcely lesa, vytvořené v prostředí GIS, vycházejí z mapové části stabilního katastru. Parcely byly umístěny v rozsahu současných katastrálních map. V případě výrazné změny původní parcelní kresby bylo využito georeference originálních map, zakoupených v podobě digitálních kopií v MZA Brno. I přesto, že současné mapy katastru nemovitostí nejsou totožné s mapami stabilního katastru, jsou jejich nejpřesnější možnou aproximací. Analyzované katastry byly mapovány v letech 1828 (35 katastrů) a 1829 (2 katastry).	1828 (1829)

Přepočet z původních rakouských měrných jednotek byl proveden podle vztahů (1) a (2), přičemž výsledná hodnota byla jejich součtem:

- 1 rakouské jitro = 0,5754 ha (1)
- 1 čtvereční sáh = 0,00035965 ha (2)

Předmětem statistického porovnání jsou:

- a) souhrnné údaje kategorie „Lesy“ z Výkazů ploch k roku 1845 (VPL_1845),
- b) údaje kategorie „Lesy“ zahrnující pouze součet výměry vysokokmenného a nízkokmenného lesa (VP_VN_1845),
- c) výměra lesů vypočtená z digitalizovaných parcel lesa indikačních skic, resp. císařských povinných otisků (IS_1828),
- d) výměra lesa z písemných operátů zahrnující kategorie vysoký a nízký les (PO_VN_1847),
- e) výměra lesa z písemných operátů zahrnující subkategorie vysoký les, nízký les a pastviny s užitkovým dřívím v 1. daňové třídě (PO_VN1_1847),
- f) výměra lesa z písemných operátů zahrnující subkategorie vysoký les, nízký les a pastviny s užitkovým dřívím v 2. daňové třídě (PO_VN2_1847),
- g) výměra lesa z písemných operátů zahrnující subkategorie vysoký les, nízký les a pastviny s užitkovým dřívím 1. a 2. daňové třídy (PO_VN12_1847).

Datový soubor zahrnuje 37 katastrálních území a sedm proměnných (a–g). V prvním kroku byla ověřena normalita rozdělení dat pomocí Shapiro–Wilkova testu při hladině významnosti $\alpha = 0,05$. V případě potvrzení normality byla použita analýza rozptylu pro opakovaná měření (ANOVA s opakováním). Pokud byl mezi proměnnými zjištěn statisticky významný rozdíl, byla následně provedena post-hoc analýza pomocí párového t-testu za účelem identifikace dvojic proměnných, mezi nimiž se rozdíl projevuje. V případě zamítnutí nulové hypotézy

o normalitě dat byl použit neparametrický Friedmanův test. Následná post-hoc analýza byla provedena pomocí Wilcoxonova párového testu s Bonferroniho korekcí. Hladina statistické významnosti byla u všech testů stanovena na $\alpha = 0,05$.

VÝSLEDKY

Proces ověření normality rozdělení dat prokázal statisticky významnou odchylku od normálního rozdělení ($W = 0,741$, $p < 0,001$). Z toho důvodu byl použit neparametrický Friedmanův test, který prokázal statisticky významné rozdíly mezi sledovanými proměnnými a–g ($\chi^2(6) = 109$, $p < 0,001$, Kendallovo $W = 0,49$).

Výsledky post-hoc analýzy jsou uvedeny v Tab. II a graficky zobrazeny na Obr. 3. Stejná písmena označují skupiny, mezi nimiž nebyl statisticky významný rozdíl. Naproti tomu, odlišná písmena indikují statisticky významný rozdíl mezi proměnnými.

II: Výsledek post-hoc testu (Q1 a Q3 označují 1. a 3. kvartil)

Zdroj proměnných	Medián (ha)	Q1–Q3 (ha)	Skupina
PO_VN_1847	165,15	54,36–240,45	b
IS_1828	188,05	110,18–358,22	a
VP_VN_1845	191,43	108,69–359,29	a
VPL_1845	203,34	116,07–368,07	cd
PO_VN1_1847	212,72	108,59–356,82	ac
PO_VN2_1847	220,06	91,35–337,10	ac
PO_VN12_1847	326,44	164,49–401,79	d

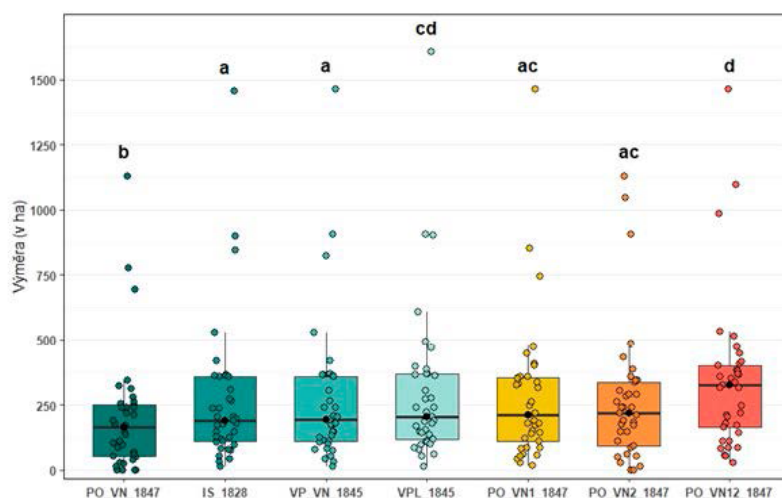
Nejnižší medián výměry lesů byl zjištěn u údajů z písemných operátů zahrnujících pouze vysoký a nízký les (PO_VN_1847; 165,15 ha), zatímco nejvyšší medián vykazují údaje zahrnující kromě vysokého a nízkého lesa a pastvin s užitkovým dřívím 1. a 2. daňové třídy (PO_VN12_1847; 326,44 ha).

Post-hoc analýza ukázala, že údaje z indikačních skic (IS_1828) a Výkazů ploch zahrnujících pouze výměru vysokého a nízkého lesa (VP_VN_1845) tvoří statisticky homogenní skupinu, zatímco údaje zahrnující pastviny s užitkovým dřívím 1. a 2. daňové třídy (PO_VN12_1847) se statisticky významně liší od většiny ostatních zdrojů. Naopak při zahrnutí pastvin s užitkovým dřívím k vysokému a nízkému lesu samostatně (PO_VN1_1847, PO_VN2_1847) se rozdíl vůči indikačním skicám statisticky neproказuje. Totéž platí také pro porovnání s Výkazy ploch (VP_VN_1845).

DISKUSE

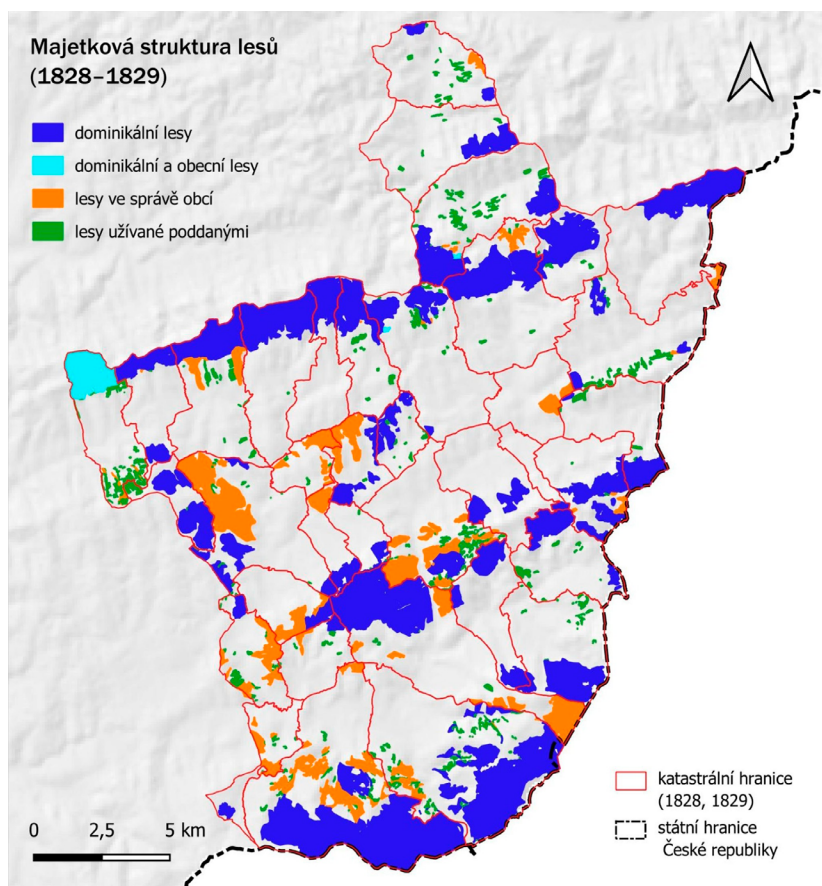
Nejprve se pokusíme odpovědět na otázku, co nám Výkazy ploch říkají o lesích první poloviny 19. století. Číselné údaje o hektarové výměře vysokého a nízkého lesa nevykazují podstatné rozdíly s výměrou lesa podle zákresů v indikačních skicách. Zahrnutí dalších subkategorií, nejčastěji křovin, vede k nadhodnocení celkové výměry. Na tento problém upozornil Dujka (2025) v předchozí studii tematicky zaměřené na panství Brumov I–III. Zahrnutí kategorie křovin k součtu vysokého a nízkého lesa navyšuje celkový podíl lesa o nezanedbatelných 12,2%.

Křoviny se v indikačních skicách objevují zakreslené v parcelách luk a pastvin, mnohdy přímo s německým zápisem *Gestrippe*. Nabízí se proto otázka, zda nelze ztotožnit křoviny s položkou v písemných operátech, označenou jako pastviny s užitkovým dřívím. Výsledky naznačují, že by tomu tak zčásti mohlo být. Není však zcela jasná kvalitativní nuance, která dělila kulturu

3: Krabicové grafy vizualizují výsledky analýzy

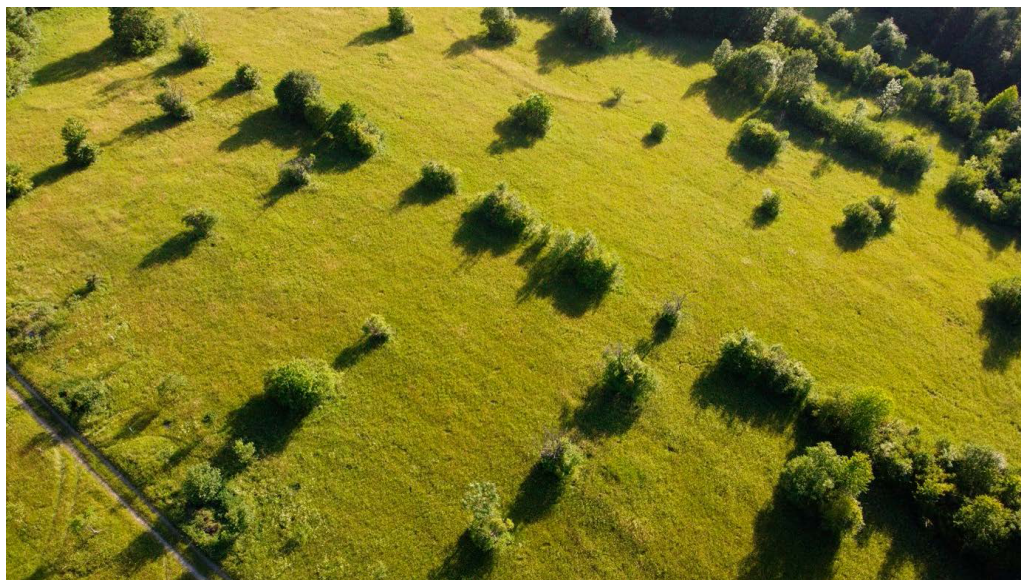
Jednotlivé barvy představují zdroje proměnných, barevné body výměru lesa v jednotlivých katastrech. Černá čára v krabicovém grafu je hodnota mediánu.

4: Rozsah a majetková struktura lesů podle indikačních skic 1828–1829

ze tří podkategorií vysokého lesa (*Hochwaldungen*) podle převládající dřevinné skladby – listnaté (*Laubholz*), jehličnaté (*Nadelholz*) a smíšené (*gemischt*). V součtu byly dále nízké lesy (*Niederwaldungen*), luhy (*Auen*) a křoviny (*Gestrippe*). Naproti tomu subkategorie *Wiesen mit Holznutzen* (Obr. 6) byla součástí evidenční kategorie louky (*Wiesen*). Obdobně je tomu i ve Výkazech ploch.

Vytvoření české verze, Výkazů ploch, patrně na podkladě podobného formuláře z doby prvního katastrálního mapování (s otazníkem, neboť není jasné, zda podobné *Summarischer Ausweis* nevznikaly opakovaně, nebo s časovým odstupem od vzniku indikační skici), pak nepřesně ztotožňuje pojmy *Holzland* a *Wälder* v kategorii „Lesy“.

6: Jak si představit pastviny s užitkovým dřívím (*Weiden mit Holznutzen*)? Odpověď snad můžeme nalézt i v současné krajině Valašska.

Foto: Petr Dujka, 2023

Uvedená zjištění je nutné zohledňovat při interpretaci Výkazů ploch jak na úrovni jednotlivých katastrálních území (Bičík *et al.*, 2012), tak při analýzách v měřítku celé České republiky (Bičík *et al.*, 2015). Zbývá odpovědět na otázku, co nám Výkazy ploch neříkají. Území, ve kterých pozemková kategorie „Lesy“ zahrnuje pouze výměru vysokokmenného a nízkokmenného lesa, lze považovat za relativně spolehlivý zdroj informace o výměře lesních parcel zakreslených v indikačních skicích.

Subkategorie křovin pravděpodobně představuje přechodovou kategorii mezi extenzivně obhospodařovanými loukami či pastvinami (v archivních materiálech můžeme narazit jak na *Weide*, resp. *Hutweide*, tak *Wiese*) a souvislým lesním porostem. Převažující byla patrně stále zemědělská činnost, přičemž přítomnost dřevin mohla být výsledkem spontánní sukcese na méně intenzivně využívaných plochách. Dříví mohlo být využíváno jako stavební, palivové, nebo jinak užitkové. Z dnešního pohledu by bylo možné tyto parcely interpretovat jako formu historického agrolesnického systému. Podoba těchto křovinatých luk přitom mohla být odlišná v závislosti na regionu nebo zemi, kde bylo mapování prováděno (Krčmářová, Jeleček, 2016). Dvořák (2010) upozornil na obdobný problém s evidencí křovin při rozboru stabilního katastru Dolních Kounic. Ostatní subkategorie zahrnuté ve Výkazech ploch pod kategorií „Lesy“ se v zájmovém území nevyskytovaly; jejich charakter i případné grafické vyjádření v původních mapách by proto bylo vhodné dále analyzovat.

V neposlední řadě je třeba upozornit na možné nesoulady při porovnání absolutních čísel hektarové výměry u různých zdrojů analyzovaných dat. Ty mohou vznikat a) u digitalizovaných parcel lesa rozdílem v parcelní kresbě nebo odchylkou při georeferenci originálních map, b) zaokrouhlením plošných jednotek převedených z originálních rakouských měr (možná je i chyba u přepisu dat z písemných operátů, nicméně obdobnou chybou mohou být zatíženy i Výkazy ploch). Pro uchopení lesa v krajině první poloviny 19. století se však jeví důležitější možnost vizualizace parcel lesa v krajiněm prostoru než odchylka v řádu desetin hektaru. Zdůrazněme také, že i přes veškerou snahu o co nej přesnější krajinnou klasifikaci, skutečná podoba krajiny měla spíše difuzní charakter. Forejt *et al.* (2018) docházejí k podobným závěrům při rozboru stabilního katastru v regionu severních Čech. Postupné kontinuum mezi pastvinami, pastvinami s užitkovým dřívím a lesem se jeví pravděpodobněji než ostré linie hranic, zakreslené do katastrálních map.

Závěrem nezbyvá než badatelům se zájmem o detailní poznání stavu lesa doporučit, aby se v souvislosti (nejen) se stabilním katastrem zaměřili na kritické porovnání různých zdrojů. Díky probíhající digitalizaci je celá řada z nich dostupná i v online badatelných, zejména pro Moravu a Slezsko. Nicméně, lze optimisticky přepokládat pokračování tohoto trendu i v budoucnosti, což může výzkum opět posunout. Dalšími výzvami je například systematická analýza vceňovacích operátů stabilního katastru, které poskytují údaje o daňové „kvalitě“ lesů, managementu nebo dřevinné skladbě. Na „obecnou“ podobu lesa v katastrálních mapách bude v budoucnu s pomocí geoinformační analýzy žádoucí navázat i mapy lesních hospodářských plánů, které prozatím zůstávají (až na určité výjimky, např. Fencel (2010)) veřejnosti skryty v archivních fondech.

ZÁVĚR

Cílem studie bylo ověřit, do jaké míry odpovídají údaje o výměře lesů ve Výkazech ploch stabilního katastru skutečnému rozsahu lesních parcel zachycených v mapách stabilního katastru a v písemných operátech. Analýza založená na porovnání údajů z indikačních skic, písemných operátů a Výkazů ploch pro 37 katastrálních území panství Brumov ukázala, že mezi jednotlivými zdroji existují statisticky významné rozdíly. Zatímco výměra vysokokmenného a nízkokmenného lesa z Výkazů ploch odpovídá výměře lesních parcel identifikovaných v indikačních skicách, souhrnná kategorie „Lesy“ ve Výkazech ploch vykazuje systematicky vyšší hodnoty.

Tento rozdíl je pravděpodobně způsoben zahrnutím dalších subkategorií, zejména křovin, které se v mapách stabilního katastru nacházejí většinou v grafice „zelených“ ploch luk a pastvin. Křoviny tak představují spíše přechodové formy mezi zemědělským využitím krajiny a samotným lesem. Analýza dobových instrukcí a evidenčních formulářů stabilního katastru zároveň naznačuje, že při pozdějším zpracování Výkazů ploch mohlo dojít k nepřesnému ztotožnění pojmů *Holzland* a *Wälder*, což vedlo k rozšíření pozemkové kategorie „Lesy“ o plochy, které nebyly v mapách stabilního katastru evidovány jako les.

Při interpretaci údajů o lese z Výkazů ploch je nutné věnovat zvýšenou pozornost vnitřní struktuře jednotlivých evidenčních kategorií. V případech, kdy kategorie „Lesy“ zahrnuje pouze vysokokmenný a nízkokmenný les, lze údaje považovat za relativně spolehlivý údaj o výměře lesních parcel zachycených v indikačních skicách. Studie tak upozorňuje na potřebu kritického využívání sekundárních sumarizačních pramenů stabilního katastru a na význam kombinace grafických a písemných zdrojů při rekonstrukci historického využití krajiny.

POUŽITÁ LITERATURA

- BIČÍK, I. *et al.* 2015. *Land use changes in the Czech Republic 1845-2010: socio-economic driving forces*. Cham: Springer. Springer geography. https://doi.org/10.1007/978-3-319-17671-0_6
- BIČÍK, I., KUPKOVÁ, L., ŠTYCH, P. 2012. Změny funkcí české krajiny a jejich dopad na využití ploch. Modelová území Košťálkov, Abertamy – Hřebečná, rudná, Živhošť, Moravské

- Slovácko. In: CHODĚJOVSKÁ, E., ŠIMŮNEK, R. (eds). *Krajina jako historické jeviště*. Historický ústav AV ČR, s. 347–372.
- BIČÍK, I. et al. 2010. *Vývoj využití ploch v Česku*. Praha: Česká geografická společnost. Geographica. ISBN 978-80-904521-3-8
- BUMBA, Jan. 2007. *České katastry od 11. do 21. století*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2318-1
- ČESKÝ ÚŘAD ZEMĚMĚŘIČSKÝ A KATASTRÁLNÍ. 2021. Fondy a sbírky ÚAZK. ČÚZK. [cit. 2026-03-16]. <https://cuzk.cz/Urady/Zememericky-urad/Dalsi-informace/UAZK/>.
- CHODĚJOVSKÁ, Eva. 2012. I. vojenské mapování jako pramen pro poznání krajiny druhé poloviny 18. století. Komunikace v pražském regionu. In: CHODĚJOVSKÁ, E., ŠIMŮNEK, R. (eds). *Krajina jako historické jeviště*. Historický ústav AV ČR, s. 159–184.
- DUJKA, Petr. 2025. Systematic forest recording using the first cadastral maps: The Brumov estate case study (Czech Republic). *Journal of Historical Geography*. 89, 148–161. <https://doi.org/10.1016/j.jhg.2025.06.005>
- DUJKA, Petr. 2026. Lesy panství Vizovice pohledem nejstarších katastrálních map. *Acta Musealia*. (v tisku)
- DVOŘÁK, Petr. 2010. The stable cadastre – an exceptional work of landscape description in the first half of the 19th century. *AUC Geographica*. 45(2), 91–98. ISSN 0300-5402. <https://doi.org/10.14712/23361980.2015.44>
- FENCL, Petr. 2010. *Svědectví map – lesní mapy = Das Zeugnis der Karten – Waldkarten = The Testimony of Maps – Forest Maps*. 1. vydání. Praha: Národní zemědělské muzeum, 1 atlas (11 l., 45 mapových listů): ilustrace. ISBN 978-80-86874-17-3
- FOREJT, Michal; DOLEJŠ, Martin; RAŠKA, Pavel. 2018. How reliable is my historical land-use reconstruction? Assessing uncertainties in old cadastral maps. *Ecological Indicators*. 94, 2370245. <https://doi.org/10.1016/j.ecolind.2018.06.053>
- HOSÁK, Ladislav. 2004. *Historický místopis země Moravskoslezské*. Praha: Academia. ISBN 80-200-1225-7
- KOTAČKA, Martin; PETERKA, Josef; SPERÁT, Ivo. 2015. *Generální rejstřík k lánové vizitaci doplněný o soupis obyvatel královských měst: doplněný o soupis obyvatel královských měst*. Brno: Ivo Sperát. ISBN 978-80-87542-18-7
- KRČMÁŘOVÁ, Jana; JELEČEK, Leoš. 2017. Czech traditional agroforestry: historic accounts and current status. *Agroforestry Systems*. 91, 1087–1100. <https://doi.org/10.1007/s10457-016-9985-0>
- MORAVSKÝ ZEMSKÝ ARCHIV V BRNĚ (MZA). *Stabilní katastr – písemné operáty*. NAD 174, fond D 10, sign. 1380, ukl. j. 1380, fascikl, Duplikát.
- NOVOTNÝ, F. 1912. *Nauka o rakouském katastru a o knihách pozemkových pro posluchače vysokých škol technických a pro civilní techniky*. Praha.
- PODZIMKOVÁ, J. 1994. *Obnova venkova. Historické mapy obcí a pozemkové úpravy v Českých zemích*. Praha.
- POKLUDA, Zdeněk. 1999. Držitelé hradu Brumova. *Zlínsko od minulosti k současnosti*. 16, 5–92.
- RADIMSKÝ, J., TRANTÍREK, M. 1962. *Tereziánský katastr moravský. Prameny z 2. poloviny 18. století k hospodářským dějinám Moravy*. Praha: Archivní správa ministerstva vnitra ČSR.
- SKALOŠ, Jan; ENGSTOVÁ, Barbora; TRPÁKOVÁ, Ivana; ŠANTRŮČKOVÁ, Markéta; PODRÁZSKÝ, Vilém. 2012. Long-term changes in forest cover 1780–2007 in central Bohemia, Czech Republic. *European Journal of Forest Research*. 131, 871–884. ISSN 1612-4669. <https://doi.org/10.1007/s10342-011-0560-y>
- SUCHÁNKOVÁ, Silvie et al. 2023. *Metodika ke zpracování archivních materiálů o historickém využívání lesních majetků*. Strategie AV21. Záchrana a obnova krajiny. Praha: Středisko společných činností AV ČR, v.v.i., pro Kancelář Akademie věd ČR. ISBN 978-80-200-3479-3

Contact Information / Kontaktní údaje

Petr Dujka: petr.dujka@mendelu.cz, <https://orcid.org/0009-0002-1076-4285>